

Effectiviteit van Target Word bij ‘late talkers’

Een onderzoek naar het effect van het Hanen-ouderprogramma Target Word op de taalontwikkeling van ‘late talkers’

A. Kruythoff-Broekman · K. Wiefferink · N. Uilenburg

Published online: 7 November 2016
© Bohn Stafleu van Loghum 2016

Samenvatting Het Hanen-ouderprogramma Target Word is gericht op de bevordering van de taalontwikkeling bij kinderen met een achterstand in de taalproductie (‘late talkers’). We onderzochten het effect van dit programma in een gerandomiseerd onderzoek bij 60 peuters tussen de 24 en 30 maanden die op een van de consultatiebureaus van JGZ Kennemerland op het VTO-taalsignaleringsinstrument in het risicogebied scoorden. De ouders van dertig kinderen kregen de Target Word-cursus aangeboden. Dertig andere kinderen deden mee in een controlegroep waarvoor alleen de gebruikelijke zorg beschikbaar was. De uitkomst van het onderzoek is dat kinderen in de Target Word-groep meer vooruitgegaan waren in hun actieve woordenschat dan kinderen in de controlegroep. We concluderen dat Target Word bij late talkers effectief ingezet kan worden bij het helpen voorkomen of verminderen van taalproblemen.

Trefwoorden: taalachterstand · vroegtijdige ouderinterventie

Inleiding

Ongeveer 15 % van de tweejarigen behoort tot de ‘late talkers’. Deze peuters hebben geen aanwijsbare andere problematiek, maar wel een taalachterstand: ze praten nog niet of gebruiken maar enkele woorden. Een flink deel van deze kinderen (50 tot 70 %) haalt hun achterstand in (‘late bloomers’), de rest heeft op vierjarige leeftijd een taalontwikkelingsstoornis (TOS) [1, 2]. Een vertraagde taalontwikkeling heeft al heel vroeg effect op de emotionele ontwikkeling: late tal-

kers uiten meer angst en boosheid en minder plezier [3]. Kinderen met een TOS hebben vaker gedragsproblemen en sociaal-emotionele problemen dan normaal ontwikkelende kinderen [4]. Achterstand in de taalproductie betekent vaak dat kinderen de omgeving niet goed duidelijk kunnen maken wat ze willen. Dit kan leiden tot frustratie en externaliserende gedragsproblemen [5].

Onderzoek laat zien dat ouderprogramma’s waarin ouders leren hoe ze in de communicatie kunnen aansluiten bij hun kind, een positief effect hebben op het taalbegrip en de taalproductie [6–10]. Technieken die gebruikt worden, zijn: 1) reageren op de communicatieve intentie van het kind, 2) vergroten van de kwaliteit van de talige input, 3) verbeteren van de balans tussen het ouder- en kindaandeel in de interactie en 4) imitatie (‘recasting’) en uitbreiden van de uiting van het kind. Een andere effectieve techniek is ‘focused stimulation’ waarbij doelwoorden of -woordcombinaties binnen één interactie en in diverse situaties herhaaldelijk worden aangeboden in een betekenisvolle context [11–13]. Een voorbeeld van een ouderprogramma waarin bovenstaande technieken zijn opgenomen, is het door het Hanen Centre in Canada ontwikkelde Target Word [14].

Op consultatiebureaus in Nederland wordt na signalering op verschillende wijzen hulp geboden aan late talkers, variërend van Triple P en Video Home Training tot verwijzing naar Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE). Of deze zorg effectief is voor late talkers is niet bekend. Ook is niet bekend of oudertrainingen bij late talkers in Nederland taalproblemen op latere leeftijd kunnen voorkomen. Daarom is de Nederlandse Stichting voor het Dove en Slechthorende Kind (NSDSK), in samenwerking met JGZ Kennemerland, in 2012 gestart met een onderzoek naar het effect van het ouderprogramma Target Word op de taalontwikkeling van late talkers. Het doel van dit on-

A. Kruythoff-Broekman (✉) · K. Wiefferink · N. Uilenburg
Nederlandse Stichting voor het Dove en Slechthorende Kind
(NSDSK), Amsterdam, Nederland
akruythoff@nsdsk.nl

Tabel 1 Kenmerken van de participanten.

kenmerken	Target Word-groep <i>n</i> = 30	controlegroep <i>n</i> = 30
<i>leeftijd in maanden</i>		
– gemiddelde (SD)	25,4 (1,2)	25,8 (1,4)
– range	24–29	24–29
<i>geslacht</i>		
– jongen	19 (63 %)	21 (70 %)
– meisje	11 (37 %)	9 (30 %)
<i>VTO-score</i>		
– VTO-score 2	5 (17 %)	6 (20 %)
– VTO-score 3	23 (77 %)	23 (77 %)
– VTO-score 2 of 3	2 (7 %)	1 (3 %)
<i>meertalige opvoeding</i>	5 (17 %)	2 (7 %)
VTO VTO-taalsignaleringsinstrument		

derzoek is na te gaan of dit ouderprogramma voor kinderen rond de twee jaar met een achterblijvende taalproductie, een positief effect heeft op de taalontwikkeling van deze kinderen.

Methode

Design

Het effect van Target Word werd onderzocht in een gerandomiseerd onderzoek met een voor- en name-ting. De voormeting vond plaats nadat tijdens het 24-maandenconsult was gebleken dat het kind in een risicogroep viel volgens het VTO-taalsignaleringsinstrument. Aan ouders van kinderen met een risicoscore werd gevraagd mee te doen aan het onderzoek. Ouders van kinderen in de experimentele groep kregen de Target Word oudercursus aangeboden, voor kinderen in de controlegroep was er alleen de gebruikelijke zorg. Het effect van Target Word werd gemeten aan de hand van de voormeting en de name-ting, die plaatsvond rond de derde verjaardag van het kind. Voor beide groepen gold dat rond de leeftijd van tweeënhalve jaar het gebruikelijke extra controleconsult plaatsvond. Indien de taalontwikkeling in een halfjaar tijd onvoldoende vooruit was gegaan, werd het kind verwezen naar een Audiologisch Centrum voor nadere diagnostiek.

Inclusie- en exclusiecriteria

Tweejarige peuters die van februari 2012 tot december 2014 een consultatiebureau van JGZ Kennemerland bezochten en een score van 2 of 3 op het VTO-taalsignaleringsinstrument hadden, kwamen in aanmerking voor deelname aan dit onderzoek. Deze score is net voldoende, maar bevindt zich wel in het risicogebied [15]. Kinderen met een duidelijke oorzaak voor de achterblijvende taalontwikkeling, zoals autismespectrumstoornissen en hoorstoornissen, werden geëxcludeerd. Ook kinderen van wie de ouders het

Nederlands onvoldoende beheersten om de cursus te kunnen volgen, werden geëxcludeerd. Kinderen die voldoende bleken te scoren op alle taalproductietesten (een Q-score boven de 84 op beide onderdelen van de Schlichting Test voor Taalproductie) werden ook geëxcludeerd, omdat zij niet tot de doelgroep behoorden. Ook werden kinderen met een score lager dan 1 standaarddeviatie onder het gemiddelde op de Schlichting Test voor Taalbegrip geëxcludeerd, omdat de Target Word-interventie bedoeld is voor kinderen zonder duidelijke taalbegripsproblemen. Meertalige kinderen die niet betrouwbaar getest konden worden in het Nederlands, werden ook geëxcludeerd.

Participanten

Tijdens de inclusieperiode verschenen 11.858 tweejarigen op het consultatiebureau, van wie er 1459 (13 %) een VTO-score van 2 of 3 haalden en dus in aanmerking kwamen voor deelname aan het onderzoek. Van hen werden 331 kinderen (23 %) door de jeugdartsen verwezen voor ons onderzoek. Redenen voor het niet verwijzen waren vooral (79 %) ouderfactoren, zoals geen zorgen of geen tijd, en 17 % werd niet verwezen, omdat ouders het Nederlands onvoldoende beheersten om de cursus te kunnen volgen. Slechts een paar kinderen konden niet meedoen omdat er een duidelijke oorzaak voor de taalachterstand bestond of omdat ze al logopedie kregen.

De ouders van de tweejarigen die werden verwezen, benaderden we telefonisch met uitleg over het onderzoek. Twee derde (*n* = 219) zag direct van deelname af, meestal omdat ze het nog niet nodig vonden om al iets te ondernemen voor de taalontwikkeling van hun kind, en na het intakegesprek en in latere fasen van het onderzoek vielen nog eens 52 kinderen af, vanwege voldoende taalproductie, onvoldoende taalbegrip of onbetrouwbare testresultaten.

In totaal participeerden 60 kinderen en hun ouders in dit onderzoek, 30 in de Target Word-groep en 30 in de controlegroep (tab. 1). Slechts 4 % van de ouders was laagopgeleid. We vonden geen significante verschillen in achtergrondkenmerken tussen de Target Word-groep en de controlegroep.

Interventie

Target Word is een programma voor ouders van late talkers tussen de 18 en 30 maanden, die weinig woorden gebruiken of nog geen woordcombinaties maken, zonder dat er sprake is van duidelijke taalbegripsproblemen en verdere ontwikkelingsproblematiek [14]. In vijf tweewekelijkse bijeenkomsten met een gecertificeerde logopedist, worden ouders zich bewust van het belang van het optimaal benutten van iedere communicatiemogelijkheid en leren zij hoe zij spel en dagelijks terugkerende activiteiten kunnen gebruiken om te communiceren met hun kind.

Tabel 2 De zorg die werd aangeboden voor de taalontwikkeling tussen de voor- en nameting.

	Target Word-groep <i>n</i> = 30	controlegroep <i>n</i> = 30
<i>zorg op het consultatiebureau^a</i>		
– consult op indicatie jeugdarts	12 (48 %)	9 (35 %)
– consult op indicatie verpleegkundige	16 (64 %)	15 (58 %)
– consult orthopedagoog	2 (8 %)	1 (4 %)
– Triple P	0 (0 %)	2 (8 %)
– Video Home Training	1 (4 %)	1 (4 %)
<i>externe zorg</i>		
– VVE-deelname ^a	7 (28 %)	6 (23 %)
– logopedie	3 (10 %)	8 (27 %)
– behandelgroep TOS	0 (0 %)	1 (3 %)

^aAlleen bekend indien toestemming was verleend door de ouders voor het opvragen van gegevens bij JGZ Kennemerland; Target Word-groep: *n* = 25; controlegroep: *n* = 26

Daarbij leren ouders allerlei technieken toe te passen om de taalontwikkeling van hun kind te stimuleren. Ouders gaan wachten en beter kijken naar de non-verbale signalen van hun kind, waardoor zij ontdekken welke initiatieven hun kind al onderneemt om te communiceren. Door het aanbieden van woorden die aansluiten bij de communicatieve intentie van hun kind helpen ouders hun kind bij het leren van nieuwe woorden. Ook leren ouders de uitingen van hun kind uit te breiden, waarmee zij hun kind een stapje verder helpen in de productie van woordcombinaties en zinnen. Daarnaast leren ouders hoe ze situaties kunnen creëren waarbij hun kind een reden heeft om te communiceren, bijvoorbeeld door een activiteit te onderbreken of iets te vergeten. Door vervolgens te wachten, zal het kind zijn ouders iets duidelijk willen maken en krijgen ouders extra kansen om woorden aan te bieden die aansluiten bij de bedoelingen van hun kind.

Tijdens de cursus kiezen ouders bovendien tien doelwoorden uit die voor hun kind belangrijk zijn en leren zij vervolgens om die doelwoorden veelvuldig te benadrukken in functionele situaties ('focused stimulation'). Ten slotte leren ouders hoe ze contactspelletjes en liedjes kunnen gebruiken om hun kind te helpen bij het leren van woorden, bijvoorbeeld door herhaling en de beurt van hun kind te 'timen' door pauzes te laten vallen.

Naast de vijf bijeenkomsten wordt tweemaal een filmopname van een interactiemoment tussen ouders en kind gemaakt, waarop individueel feedback wordt gegeven door de logopedist. De cursusbijeenkomsten vonden plaats bij de JGZ Kennemerland. De individuele filmsessies vonden ook daar plaats, of bij het kind aan huis.

Gebruikelijke zorg

De ouders in de controlegroep kregen tussen de voor- en nameting voor de taalontwikkeling van hun kind de gebruikelijke zorg. Op de consultatiebureaus van JGZ Kennemerland kunnen ouders gebruikmaken van Triple P, waarbij zij een of meer gesprekken hebben met een JGZ-verpleegkundige (<http://www.triplep-nederland.nl>). De verpleegkundige gaat daarbij na wat de ouders al doen met hun kind om de taalontwikkeling te stimuleren en of het kind voldoende kansen krijgt om taal te oefenen. Ook kan het consultatiebureau Video Home Training aanbieden, waarbij aandacht is voor de interactie tussen ouder en kind, of verwijzen naar de VVE. Ouders kunnen ook aangeven dat ze het spontane verloop willen aankijken en ontvangen dan geen zorg voor de taalontwikkeling van hun kind. Herbeoordeling van de taalontwikkeling vindt plaats tijdens een extra consult als het kind dertig maanden oud is, waarna eventueel een doorverwijzing plaatsvindt.

Achteraf is nagegaan welke zorg de kinderen tussen het tweede en derde levensjaar hebben ontvangen in beide onderzoeksgroepen. In tab. 2 is te zien dat beide onderzoeksgroepen niet veel van elkaar afwijken. Voor vier kinderen heeft er geen herbeoordeling plaatsgevonden. Twee van deze vier kinderen kregen al logopedie. De rest is een of meer keer gezien op het consultatiebureau door de jeugdarts, jeugdverpleegkundige of orthopedagoog in verband met de taalontwikkeling. Vijf kinderen werden vervolgens verwezen naar een Audiologisch Centrum, waarvan twee uit de Target Word-groep.

Meetinstrumenten

Voor het meten van de taalontwikkeling werden twee taaltesten afgenomen, zowel bij de voor- als bij de nameting. Het taalbegrip werd gemeten met de Schlichting Test voor Taalbegrip, de taalproductie met de Schlichting Test voor Woordontwikkeling en de Schlichting Test voor Zinsontwikkeling [16, 17]. Deze taaltesten zijn genormeerd op een representatieve steekproef van Nederlands sprekende kinderen en zijn geschikt voor kinderen vanaf 2,0 jaar. De gestandaardiseerde Q-scores (respectievelijk TBQ, WQ en ZQ) hebben een gemiddelde van 100 en een standaarddeviatie van 15.

Waarborging kwaliteit

Voor de dataverzameling tijdens de huisbezoeken is gebruikgemaakt van logopedisten en stagiaires van de studies Logopediewetenschap, Taalwetenschap en Psychologie. De studenten die geen ervaring hadden met het afnemen van de Schlichting testen voor Taalbegrip en Taalproductie werden hierin geschoold door een logopedist. Ook werden de eerste paar huisbezoeken samen met de logopedist gedaan, totdat de stu-

Tabel 3 Gemiddelde taalscores (SD) voor- en nameting.

	Target Word-groep		controlegroep	
	voormeting	nameting	voormeting	nameting
WQ ^{a,b}	69 (13)	95 (11)	75 (14)	88 (13)
ZQ ^{a,b}	79 (11)	89 (7)	81 (10)	86 (11)
TBQ ^{a,c}	93 (7)	99 (8)	99 (9)	102 (12)

^a Hoofdeffect voormeting vs. nameting: WQ: $F(1, 57) = 55,14; p < 0,001$. ZQ: $F(1, 54) = 18,45; p < 0,001$. TBQ: $F(1, 56) = 13,87; p < 0,001$
^b Interactie-effect voormeting vs. nameting in Target Word groep vs. Controlegroep; WQ: $F(1, 57) = 6,69; p = 0,01$. ZQ: $F(1, 54) = 3,05; p = 0,09$
^c Voormeting Target Word-groep vs. Controlegroep: TBQ: $t(58)=2,4; p = 0,02$

dent vaardig genoeg was om de testen zelfstandig af te nemen. In de praktijk bleken twee of drie gezamenlijke huisbezoeken voldoende.

Om de Target Word-oudercursus te kunnen geven, hebben drie logopedisten de Target Word certificeringsworkshop van het Hanen Centre gevolgd. Alle oudercursussen in het onderzoek werden door een van deze gecertificeerde logopedisten gegeven.

Randomiseren

Om de respons te verhogen, vond de randomisatie plaats op locatieniveau. De ervaring leert namelijk dat randomisatie op cliëntniveau vaak stuit op ethische en praktische problemen bij JGZ-medewerkers. De veertien locaties van JGZ Kennemerland werden eerst gematched op sociaal-economische status (SES) en vervolgens willekeurig toegewezen aan de Target Word- of de controlegroep.

Analyse

Met *t*-testen werd nagegaan of de taalscores in beide groepen van elkaar verschilden. Voor het vergelijken van de achtergrondkenmerken van ouders en kinderen in beide groepen werd de chi-kwadraattest gebruikt. Om na te gaan of kinderen in de interventiegroep meer vooruitgingen in hun taalontwikkeling dan kinderen in de controlegroep werd een MANOVA voor herhaalde metingen uitgevoerd.

Resultaten

Aanwezigheid tijdens oudercursus

De meeste ouders (83 %) van de kinderen uit de interventiegroep misten geen enkele of slechts één bijeenkomst van de Target Word-oudercursus. De overige ouders misten twee van de vijf bijeenkomsten. Hiervoor gaven zij uitsluitend logistieke redenen op: geen oppas, ziekte, vakantie en werk. De twee individuele filmsessies vonden bij alle ouders plaats.

Effect van de Target Word-oudercursus op taalontwikkeling

In tab. 3 worden de gemiddelde taalscores tijdens de voor- en nameting weergegeven.

Bij de voormeting was de TBQ-score in de Target Word-groep significant lager dan in de controlegroep. De ZQ- en WQ-scores verschilden niet significant.

We vonden voor alle drie de taalmaten een hoofdeffect voor het meetmoment: zowel in de Target Word-groep als de controlegroep scoorden kinderen hoger tijdens de nameting dan tijdens de voormeting. Dit betekent dat kinderen in beide groepen na een jaar inlopen op hun achterstand.

Er was daarnaast een interactie-effect voor woordontwikkeling: kinderen in de Target Word-groep gingen in hun actieve woordenschat meer vooruit dan kinderen in de controlegroep. Er was geen significant interactie-effect, maar wel een trend voor zinsontwikkeling; deze wijst ook op een grotere vooruitgang in de Target Word-groep. Voor taalbegrip zagen we geen effect van de interventie. Op driejarige leeftijd had 42 % van de kinderen in de interventiegroep en 58 % van de kinderen in de controlegroep nog steeds een Q-score beneden de 85 voor woord- en/of zinsontwikkeling.

Discussie

Met dit onderzoek wilden we achterhalen of de vroegtijdige interventie met Target Word effectief ingezet kan worden bij het voorkomen of verminderen van taalproblemen bij Nederlandse tweejarige late talkers. De resultaten laten zien dat kinderen met Target Word meer vooruitgingen in hun actieve woordenschat dan wanneer alleen de gebruikelijke zorg wordt geboden. Er is daarnaast een positieve trend voor zinsontwikkeling. We hebben geen effect op het taalbegrip gevonden, maar dat verwachtten we ook niet, omdat het taalbegrip van de kinderen bij de voormeting al voldoende was. Onze conclusie is dat Target Word een effectieve interventie is voor late talkers en positief bijdraagt aan de taalontwikkeling van het kind. Deze bevindingen ondersteunen die van andere onderzoeken waarin positieve effecten zijn gevonden van ouderinterventies op de taalontwikkeling van jonge kinderen [6–10, 12, 13].

Buschmann et al. [8] hebben ook naar de langetermijneffecten van een ouderinterventie voor late talkers zonder begripsproblemen gekeken. Zij vonden dat de expressieve woordenschat voor 95 % van deze kinderen op vierjarige leeftijd binnen de normale range lag, zowel in de interventiegroep als in de controlegroep. Daarnaast bleek dat 25 % van de kinderen in de controlegroep voldeed aan de inclusiecriteria voor een TOS, tegenover 9 % in de interventiegroep. De resultaten van het huidige onderzoek laten ook zien dat in de Target Word-groep meer driejarige kinderen hun achterstand hadden ingehaald (58 %) dan in de controlegroep (42 %). Misschien zijn het de late bloomers die met Target Word hun achterstand sneller inlopen. Het is goed mogelijk dat de late bloomers uit de controlegroep zich rond de vierde verjaardag ook verder hersteld hebben en dat beide groepen uiteindelijk evenveel vooruit zijn gegaan. Maar het is ook aannemelijk dat onze bevindingen overeenkomen met die van Buschmann et al. [8] en dat de voorsprong van kinderen in de Target Word-groep behouden blijft, omdat de grotere taalvaardigheid verder doorgroeien makkelijker maakt.

Hoewel alle kinderen in de Target Word-groep bij de voormeting voor taalbegrip binnen de normale range scoorden, was hun TBQ-score wel significant lager dan die van de controlegroep. We zien vaak dat kinderen met een TOS en een lagere TBQ-score minder hard vooruitgaan in hun taalontwikkeling dan kinderen met een TOS en een hogere TBQ-score [18]. Ondanks het verschil in taalbegrip zagen we in de Target Word-groep toch meer vooruitgang.

We zijn tijdens het onderzoek tegen een aantal beperkingen opgelopen. Ten eerste was er een lage respons. Ouders van tweejarigen vinden het vaak voorbarig om al iets te doen voor de taalontwikkeling van hun kind, onder andere omdat ze nog niet bezorgd zijn. Een ander punt is dat we nauwelijks laagopgeleide ouders hebben bereikt. Dat is jammer, omdat de kinderen van laagopgeleide ouders een risicogroep vormen [19, 20]. Bij eventuele toekomstige implementatie van Target Word is het goed om te kijken hoe we deze ouders kunnen bereiken.

Een methodologische beperking is dat de gebruikelijke zorg in beide groepen hetzelfde was, en dat in de analyses geen rekening is gehouden met de randomisatie op locatieniveau.

We concluderen dat Target Word bij late talkers effectief ingezet kan worden bij het voorkomen of verminderen van taalproblemen. In Canada wordt Target Word aangeboden als eerste keusinterventie voor late talkers. In Nederland zou Target Word ook passen in het preventieve aanbod aan late talkers, met name in de periode van extra stimulering die in de 'Handreiking uniforme signalering van taalachterstanden bij jonge kinderen' wordt geadviseerd tussen de signalering op de leeftijd van twee jaar en de herbeoordeling op 2,5-jarige leeftijd [21]. Een kwart van de kinderen in het huidige onderzoek gaat naar de VVE, met

als doel kinderen met een blootstellingsachterstand in de Nederlandse taal zo veel mogelijk taal aan te bieden. Dat is een hele andere benadering dan bij Target Word, waarbij ouders leren om hun taalaanbod aan te laten sluiten bij de communicatieve intentie en mogelijkheden van hun kind. Uit het huidige onderzoek blijkt dat late talkers vermoedelijk gebaat zijn bij een aanpak zoals Target Word. Momenteel onderzoeken we of het mogelijk is om Target Word in Nederland te implementeren.

Literatuur

1. Prathanee B, Purdy SC, Thinkhamrop B, Chaimay B, Ruangdaraganon N, Mo-suwan L, Phuphaibul R. Early language delay and predictive factors in children aged 2 years. *J Med Assoc Thai.* 2009;92(7):930-8.
2. Bishop DVM, Holt G, Line E, McDonald D, McDonald S, Watt H. Parental phonological memory contributes to prediction of outcome of late talkers from 20 months to 4 years: A longitudinal study of precursors of specific language impairment. *J Neurodev Disord.* 2012;4:3.
3. Kubicek LE, Emde RN. Emotional expression and language: A longitudinal study of typically developing earlier and later talkers from 15 to 30 months. *Infant Ment Health J.* 2012;33(6):553-84.
4. Lindsay G, Dockrell JE, Strand S. Longitudinal patterns of behaviour problems in children with specific speech and language difficulties: Child and contextual factors. *Br J Educ Psychol.* 2007;77:811-28.
5. Ripley K, Yuill N. Patterns of language impairment and behaviour in boys excluded from school. *Br J Educ Psychol.* 2005;75:37-50.
6. Baxendale J, Hesketh A. Comparison of the effectiveness of the Hanen Parent Programme and traditional clinic therapy. *Int J Lang Commun Disord.* 2003;38(4):397-415.
7. Buschmann A, Jooss B, Rupp A, et al. Parent based language intervention for 2-year-old children with specific expressive language delay: a randomised controlled trial. *Arch Dis Child.* 2009;94:110-6.
8. Buschman A, Multhauf B, Hasselhorn M, Pietz J. Long-term effects of a parent-based language intervention on language outcomes and working memory for late-talking toddlers. *J Early Interv.* 2015;37(3):175-89.
9. Roberts MY, Kaiser AP. The effectiveness of parent-implemented language interventions: A meta-analysis. *Am J Speech Lang Pathol.* 2011;20:180-99.
10. Roberts MY, Kaiser AP. Early intervention for toddlers with language delays: A randomized controlled trial. *Pediatrics.* 2014;135(4):686-93.
11. Leonard L, Schwartz R, Chapman K, Rowan L, Prelock P, Terrell B, Weiss A, Messick C. Early lexical acquisition in children with specific language impairment. *J Speech Hear Res.* 1982;25:554-64.
12. Girolametto L, Pearce PS, Weitzman E. Interactive focused stimulation for toddlers with expressive vocabulary delays. *J Speech Hear Res.* 1996;39:1274-83.
13. Cable AL, Domsch C. Systematic review of the literature on the treatment of children with late language emergence. *Int J Lang Commun Disord.* 2011;46(2):138-54.
14. Earle C, Lowry L. Target Word. The Hanen program for parents of children who are late talkers. Toronto: The Hanen Centre; 2006.

15. Schie C van, Rip R, Denderen M van, Wiefferink K, Uilenburg N. Tijdig signaleren van spraak-taalproblemen bij JGZ Kennemerland. Tijdschr JGZ. 2011;43(3):50.
16. Schlichting JEPT, Lutje Spelberg HC. Schlichting Test voor Taalbegrip; Handleiding. Houten: Bohn Stafleu van Loghum; 2010.
17. Schlichting JEPT, Lutje Spelberg HC. Schlichting Test voor Taalproductie-II; Handleiding. Houten: Bohn Stafleu van Loghum; 2010.
18. Roberts MY, Kaiser AP. Assessing the effects of a parent-implemented language intervention for children with language impairments using empirical benchmarks: A pilot study. Am J Speech Lang Pathol. 2012;55:1655–70.
19. Stanton-Chapman TL, Chapman DA, Bainbridge NL, Scott KG. Identification of early risk factors for language impairment. Res Dev Disabil. 2002;23(6):390–405.
20. Tomblin JB, Records NL, Buckwalter P, Zhang X, Smith E, O'Brien M. Prevalence of specific language impairment in kindergarten children. J Speech Lang Hear Res. 1997;40:1245–60.
21. Carmiggelt EC, Uilenburg NN, Romeijn JE, Stam-van den Doel HH, Pijpers FIM. Handreiking uniforme signalering van taalachterstanden bij jonge kinderen. Utrecht: Nederlands Centrum Jeugdgezondheid 2013. http://assets.ncj.nl/docs/handreiking_taalsignalering_web.pdf. Geraadpleegd op: 29 Mar 2016.

A. Kruythoff-Broekman, logopedist, linguïst, onderzoeker, NSDSK specialist voor taal en gehoor

K. Wiefferink, hoofdonderzoeker, NSDSK specialist voor taal en gehoor

N. Uilenburg, manager Onderzoek en Ontwikkeling, NSDSK specialist voor taal en gehoor